

MIECZYŚŁAW WOJTCZAK

Wielką i mniejszą literą

LITERATURA
I POLITYKA
W PIERWSZYM
ĆWIERĆWIECZU
PRL

WYDAWNICTWO
**Studio
Emka**

WARSZAWA
2014

Spis rzeczy

Zamiast wstępu	17
„Łagodna rewolucja kulturalna”	21
Tymczasowe władze Związku Zawodowego Literatów Polskich	22
Książki na podpałkę?	23
Literatura jako witamina narodu	26
Demokratyzacja, resorty, nowe czasopisma	27
„Rzeczpospolita” odradza się w Lublinie	28
Głos zabiera „Odrodzenie”	30
Głos Adama Ważyka	32
Lubelska jesień nie tylko literacka	33
Łagodna rewolucja	34
Urodzaj na tygodniki	36
Głos zabierają katolicy	36
Dramatyczne spotkanie u Bieruta	38
Pojawiają się „Kuznica” i „Lewy Tor”	39
Świt „Twórczości”. Problemy Marii Dąbrowskiej	40
Jeszcze „Odra”	42
Piasecki – „Dziś i Jutro”	43
Realizm Gomułki	44
Kurs na uzdrowienie moralne	45
Wobec antysemityzmu	48
Głos Jerzego Andrzejewskiego	50
Głos Żydów	53
Na pierwszy plan inteligencja	54
Marksizm a katolicyzm. Głos Stefana Żółkiewskiego	55
Pożegnanie z Lublinem	56
Spór o realizm	59
Podstawy polityki kulturalnej. Głos Jana Kotta	61
Przeciw prywatyzacji edytorstwa	63
Realizm w oczach pisarzy	64
Rosnąca siła „Czytelnika”	65

Dyskusja o realizmie: Kott kontra Andrzejewski	66
Swift i Balzac w polskim sporze	67
Realizm według Kazimierza Brandysa	67
Dać wyraz prawdzie czasu	69
Żukrowski – pierwszy wielki talent powojenny	70
Realizm i mitologia	71
Chałasiński o roli inteligencji	74
Kwestia podstawowa – upowszechnienie	75
Przyboś: nie upowszechniać tandety	75
Wątek literatury chłopskiej	76
Wokół Conrada. Problem AK	78
Różnice ideologiczne na zjeździe ZZLP w Łodzi	80
Wystąpienie Marii Dąbrowskiej	82
Bliska ciała koszula... ..	84
Konfrontacje w polityce kulturalnej	86
Bój o MKiS	87
Spychalski i Komisja Oświatowo-Kulturalna	90
Ofensywa Sokorskiego	92
List z Charkowa	93
Rezolucja Kruczkowskiego	95
Prasa i wydawnictwa umacniają pozycję	97
Foksal 17	99
Realizm krytyczny wciąż aktualny. Apel Marii Kann	101
Literatura dziecięca	102
Szerokie spojrzenie Aleksandra Wata	103
Dramatyczna kolacja we Lwowie	105
Iwaskiewicz triumfuje i prowokuje	106
Napięcia wokół „Czytelnika”	108
„Czytelnik” na cenzurowanym	110
Bierut zapowiada zmiany w polityce kulturalnej	111
Debata literatów we Wrocławiu	112
Literatura na rozdrożu	117
Instytut Badań Literackich Żółkiewskiego	124
Gwałtowny manewr w polityce kulturalnej	125
Sukcesy Żółkiewskiego	126
Inicjatywy PPS	128
Książka jako oręż walki politycznej	130
Rozwój ruchu wydawniczego	132
Borejszy <i>Ideologia na śmietniku?</i>	133
Próby konfrontacji i wielkiej ofensywy	136
Kurs na młodych pisarzy	139
Objawy zmian w polityce kulturalnej	141
Nagrodzony <i>Papiół i diament</i> . Dyskusja wokół powieści	141
Wrocławski kongres intelektualistów	143
Atak Fadiejewa	144
Ślonimski ocenia kongres	144
Głos Borejszy. Ocena sytuacji	146

Berman atakuje Borejszę	148
Replika Borejszy	148
Na koniec – Jerzy Albrecht	150
Żdanow wraca do polskiej literatury	151
Spotkanie Bermana z pisarzami i artystami	153
Brandys – pisarze do fabryk	155
Podsumowanie Bermana	155
Cyrankiewicz wspomaga książkę	157
Mickiewicz pod strzechy	157
Sokorski odkrywa karty	159
Dyskusja wokół <i>Fundamentów</i>	161
Związki twórcze tracą autonomię	163
Kolejny głos Borejszy	165
O nową kulturę narodu – kulturę postępu i mas ludowych	167
Rola Leona Kruczkowskiego	169

Pokongresowa kropka nad „i”	171
Oceny Matuszewskiego, Maciaga, Stępnia	173
Przemiany w Polsce na łamach paryskiej „Kultury”	174

Decydujący rok dla realizmu socjalistycznego	177
Berman na pierwszym planie	177
Exposé Sokorskiego i Żółkiewskiego w Szczecinie	179
Mądry i krytyczny Kruczkowski	181
Nowe władze ZLP	182
Przypomnienie debaty w Krakowie w 1945 roku	184
Głos Sokorskiego	185
Wrogowie ludu	186
Głos Jerzego Albrechta	188
Pański o kosmopolityzmie	189
Katechizm Bermana	191
Polaryzacja stanowisk ideowych wśród twórców	194
„Notatka” Żółkiewskiego	194
Nagroda dla Jastruna za <i>Mickiewicza</i>	196
Uroczystość na Mariensztacie	197
Nagrody dla Rudnickiego i Dunikowskiego	199
Casus Schillera	200
Pierwsze rozrachunki popaździernikowe	200
Fala dyskusji o literaturze	201
Znów o <i>Mickiewiczu</i> Jastruna. Książka Przybosia	202
Pisma literackie orężem polityki kulturalnej	204
Cenzorskie opracowania	206
Sesja Pen Clubu w Wenecji. Opinie Wata	211

W walce o czujność i rewolucyjność kultury	215
Zaostrzenie kursu w kulturze	216
Skończyć ze zgniłym liberalizmem	218
Poznański festiwal artystyczny	219
Zagrożenie dla pism literackich	220

Roszczenia w piśmiennictwie kulturalnym	220
Rozrachunek z „Odrodzeniem”	221
Pacyfikacja „Czytelnika”	222
Upadek Borejszy	224
Fala represji i czystek kadrowych	225
Nie bądźcie dla artystów i intelektualistów zbyt pobłażliwi... ..	227
Cyrankiewicz namawia twórców do walki o naród	230
Pisarze włączają się w budowę socjalizmu	231
Trudny czas	235
Rola partyjnych organizacji w ZLP	236
Poezja na celowniku	238
Obrona Borejszy	240
O właściwe stanowisko	242

Kultura w społeczeństwie budującym socjalizm

Przygotowania do zjazdu ZLP	246
Nowa rola – organizacja ideowo-polityczna	248
Zjazd ZLP w oczach partyjnych pisarzy	249
Gałczyński – poeta ogólnonarodowy czy piewca drobnomieszczaństwa	251
Tło polityczne życia literackiego	253
Ideologia i centralizacja – narzędzia polityki kulturalnej	257
Księgarnie przestają być prywatne	258
Książka w centrum zainteresowania	259
Dalsza walka o realizm socjalistyczny i pisma przeciwstawiające się rewolucji kulturalnej	261
Katolickie głosy Stommy i Turowicza	262
Literaci o sobie i polityce	263
Sąd partyjny nad postawą Hertza	264
Woroszyński przewodzi młodym	267
Ofensywa Sokorskiego	269
Wzmoczenie ideowej krytyki artystycznej	272
„Przegląd Kulturalny” Andrzejewskiego na pierwszej linii	274
Premier przeciw kapralstwu w kulturze... ..	278
Twórcy zaczynają wyprzedzać przemiany polityczne	281
Referat Żółkiewskiego	282
Głos Sokorskiego	283
Głosy Iwaszkiewicza i Korzeniewskiego	283
Polityka kulturalna łagodnieje	286
Kwestia odznaczeń dla Dąbrowskiej i Słonimskiego	286
Jaki był Putrament	288
Próby zmiany polityki partii	289
Radio jako instrument walki o nową kulturę	291
Radio literackie	292

Literatura wkracza w nowy etap – odwilży

Sprawa Miłosza	297
Nowe oblicze prasy literackiej	299
Adresat „Nowa Kultura”	300
„Łódź Literacka” i nowe czasopisma społeczno-literackie	302

Niespełnione oczekiwania...	304
Spotkanie pisarzy z Bierutem	305
Debata prawdy	308
Głos Putramenta	309
Ważny głos Kotta	310
Starzyński i Wnukowa o polityce	312
Jakubowska i Toeplitz o filmie	313
Toeplitz broni nadrzędności artyzmu	314
Rozrachunek Lasoty	314
Podsumowanie Sokorskiego	315
Obrona i krytyka realizmu socjalistycznego na zjeździe literatów	317
Brandys o dziesięcioleciu literatury	318
Nareszcie sprzecząmy się o sztukę	321
Słowo Kruczkowskiego	323
Środowiska twórcze na rozdwoju	325
O wypaczeniach – już głośniej	326
Literaci krytycznie o polityce kulturalnej	328
Inicjatywy w sprawie prasy katolickiej	330
Tezy Żółkiewskiego i list KC	331
Rozbieżności w aparacie władzy	334
Nowy etap ofensywy, niepokoje i podziały...	336
Krytyka w opinii literatów, krytyków i polityków	337
Sokorski rozlicza dziesięciolecie polskiej literatury	341
Uzupełnienie dziesięciolecia – w stronę tradycji	344
Nowe impulsy w kulturze i polityce	351
<i>Poemat dla dorosłych</i>	352
Hoffman broni swej decyzji	356
Głos ma autor	357
Słowo Żółkiewskiego	358
Flaszen atakuje	360
Iwaszkiewicz a <i>Poemat</i>	361
Wasilewska: gorzej niż Wolna Europa	362
Echa <i>Poematu</i> na Zachodzie	362
Środowisko pisarzy krakowskich na cenzurowanym	364
Sprawa polska i nacjonalizm na plenum KC KPZR	365
Kluby Młodej Inteligencji i „Krzywe Koło”	369
Zjawiska zamętu i niezadowolenie literatów	374
Kolejny nowy etap...	377
Bohater literacki według Kijowskiego	378
Komu w Polsce dobrze się dzieje?	379
Niewypał Sokorskiego	381
Echa XX Zjazdu KPZR	383
Wystąpienie Bermana	383
Wystąpienia Schaffa i Żółkiewskiego	384

Wypowiedź Putramenta	385
Analiza Arskiego	386
Brystygierowa o walce klasowej	387
Mocne uderzenie w politykę realizmu socjalistycznego	388
Winni nieobecni	388
Oceny Kotta	389
Ekscytujące wystąpienie Słonimskiego	390
Sandauer prowokuje	392
Przyboś: nie ma sztuki uzgodnionej. Ataki na Bieńkowskiego	392
Dlaczego jedliśmy też zabę?	393
Maj o mistycyzmie kultu jednostki	395
Rozrachunki Putramenta z przeszłością	396
Żółkiewski i Sokorski	397
Debata Rady Kultury a rzeczywistość	398
Ofensywa partyjnych literatów. Rezolucja Karsta	404
Stan umysłów literatów. Osobiste oświadczenie Putramenta	405
Morawski wyjaśnia	407
Dyskusja się rozlewa	407
Przeciw represjom	409
Następny protest	411
Masowy protest robotników Poznania	411
Pogorszenie się nastrojów wśród inteligencji	413
Filipika Zawadzkiego	414
Burzliwe plenum	416
Putramenta głos odrębny	418
Rokossowski kontruje Putramenta	418
Zarzycki kontra Witaszewski	419
Kasman: „palka” nie poskutkowała	419
Wahania pisarzy nie przeszkadzają odrabianiu błędów	421
Słonimski w Londynie	422
Czesław Miłosz w opinii Kazimierza Brandysa	423
Pisarze emigracyjni na horyzoncie	423
Głos Bojki i Macużanki	426
Rozrachunek z praktykami stalinowskimi	427
Sprawa kapitana K.	428
Kolejna rezolucja literatów i apel do Gomułki	429
Debata pisarzy w „Nowej Kulturze”	430
Artykuł Bieńkowskiego	431
Przełom październikowy, i co dalej...	433
Poparcie dla „polskiej rewolucji”. Pisarze o ówczesnych wydarzeniach	435
Zbyt małe słowo: demokracja	437
„Mała wojna” z prasą radziecką	438
Belwederskie starcia	440
Nowe wyzwania dla środowiska i literatury	445
Kontrowersje wokół <i>Obrony Grenady</i>	447
Walka o nowe pisma literacko-artystyczne	448

Grupy twórcze i ich dążenia	449
Przed zjazdem ZLP	451
Kruczkowski się broni	451
Kwestia wolności słowa.....	453
Jastrun: cenzura totalna	453
Pisarze przebaczą pisarzom	454
Zawieyski: odbudować zaufanie do słowa	454
Kisielewski – oczyszczający przełom	455
Sandauer: walczyć z tandeciarnictwem	456
Przyjazd Wańkowicza	458
Skompromitowane metody nie mogą się powtórzyć... ..	460
Objawy nowych rozdźwięków	461
Sprawa rewizjonizmu i dogmatyzmu dzieli literatów	462
Nowe układy i zmiany poglądów	464
Idee zszargane jak lachy	464
Walka na dwa fronty	467
Konflikty z prasą	469
Rola „Po Prostu”	470
Kruczkowskiego „sto kwiatów”	474
Komisja Kultury – nowe środki i metody	476
„Europa” początkiem napięcia	480
Konflikt Słonimskiego z Moskwą	481
Alarmujące informacje o cenzurze	483
Rewizjonizm a „Po Prostu”	485
Koniec pewnej stabilizacji	487
Grypy nie leczy się gruźlicą	488
Narastające napięcie	489
Pożegnanie z partią	491
Nastroje antyinteligentkie i rozliczenia pogorszające klimat	493
Zjazd poznański	497
Pozorny spokój	497
Wezwania Przybosia	499
Próby odrabiania zaniedbań	500
Zapowiedzi konfliktów ze środowiskiem literackim	503
Rozrachunki weryfikacyjne	506
„Nowa Kultura” ponownie na cenzurowanym	507
Literatura przywódcą narodu. Referat Werblana	508
Początki ofensywy ideologiczno-organizacyjnej	512
Słonimski ocenia Październik	514
Wydawnictwa tracą samodzielność	516
Nasilenie ingerencji cenzorskich	518
Cenzura łagodzi oceny	518
Burza nie cichnie	520
Popaździernikowy bilans twórczości literackiej	521
Niechciana współpraca	523
Ostracyzm antypartyjny warszawskich pisarzy	525
Nadzieje i rozczarowania na wrocławskim zjeździe ZLP	527
Głos prezesa Słonimskiego	527

Konflikt między kierownictwem partii a ZLP	528
Hołuj polemizuje ze Słonimskim	529
Jastrun, Iwaszkiewicz, Kott	529
Jan Wyka odpiera zarzuty	531
Koncepcja wyboru – zasada polityki kulturalnej	533
Kontrofensywa partii	535
Słonimski – kokietowanie nonkonformizmem	536
Aktywność „Europy”	538
Rozliczenie z ZLP	540
Ożywienie burżuazyjnego liberalizmu	540
Zebranie literatów warszawskich	542
Literatura realistyczna w formie, socjalistyczna w wymowie ideowej	545
Giełda na Foksal	547
Odejsie Morawskiego	548
Sprawa <i>Nie-Boskiej</i>	549
Problemy pism kulturalnych	550
Sytuacja w „Nowej Kulturze”	554
Eklektyzm „Twórczości”	556
„Współczesność” młodych	557
Polska kultura w paryskim miesięczniku „Europa”	558
ZLP za granicą... ..	559
Incydent w Belgradzie	561
Jarosław Iwaszkiewicz wobec publiczności zachodniej	563
Podziały w Związku...	565
Memorial Słonimskiego	566
Bliska perspektywa zjazdu i problemy kompromisu	568
Publiczna debata o kandydacie na prezesa ZLP	569
Sukces wyborczy na walnym zebraniu ZLP w Warszawie	570
Rola Iwaszkiewicza	572
Dwie strony medalu	574
Anna Kowalska: to dobry okres literatury	575
Zdecydowane oceny Stefana Żółkiewskiego	576
Debata kompromisu?	578
Słonimski – przed wyborami prezesa	579
Nowy układ we władzach ZLP	580
Początek epoki Iwaszkiewiczowskiej	581
Przemiany i oceny literatury „nieideowych lat”	584
Zawieszenie broni po zjeździe ZLP	587
Spór o „Współczesność”	589
Odejsie Morawskiego, i co dalej... ..	591
Awantura wokół „Polityki”	591
Ofensywność programów radiowych i telewizyjnych	593
Radio i telewizja	594
Klimat twórczości	596

Bitwa o literaturę piękną i papier	597
Sukces <i>Spiszonej bramy</i>	604
Thorez pisze do Breży	605
Awantura o Andrzejewskiego	606
Kluby literackie uprawiają politykę	608
Rozwiązanie Klubu „Krzywego Koła”	609
W poszukiwaniu dzieł ideowych	611
Literatura piękna wciąż niedoceniana	614
Od ofensywy do apatii w ZLP	616
Ruch wydawniczy i cenzura	618
Tragiczna sytuacja literatury pięknej	621
Zapowiedź nowego kryzysu	623
Iwazskiewicz odpiera zarzuty	623
Referat Matuszewskiego	625
O trudnych problemach współczesności	626
Replika Kraśki	627
Nie chcę być waszym ojcem... ..	629
Diagnoza Stępnia	630
W poszukiwaniu papieru	631
Literatura kozłem ofiarnym	633
<i>Matka Królów</i> na szczytach władzy	635
Podporządkowanie prasy literackiej	636
Reakcje polskich polityków i twórców na kurs ideologiczny w Moskwie	637
Sytuacja w kulturze radzieckiej	638
Polska reakcja na wystąpienie Chruszczowa	639
„Kultura” zamiast „Nowej Kultury” i „Przeglądu Kulturalnego”, i co dalej?	640
Przyspieszone decyzje	642
Spóźniona rozmowa Gomułki z twórcami	644
Reakcje na głos Gomułki	647
Bojkot „Kultury” i redaktora naczelnego, pismo się broni	649
Błędy czy nieprzemysłana decyzja?	651
Prasa katolicka też na cenzurowanym... ..	653
<i>Siedem polskich grzechów głównych</i>	<i>657</i>
Stanowisko „Polityki”	662
Żalusi broni się i atakuje	663
Generał Jaruzelski w sprawie pułkownika Żaluskiego	665
Czy literatura zmienia się na lepsze?	667
Panorama ideowa twórczości literackiej	669
Walka ideologiczna wkracza na arenę	672
Pretensje do twórczości literackiej i filmowej	672
Nowe podziały... ..	676
Pojęcie partyjności w literaturze zeszło do podziemia	677
Twórczość pisarska, a nie gadanie	678
Optymizm, a problemy sporne	681
Papier i książka zarzewiem buntu	682
Deklaracje Zawieyskiego	683

Atak na Zarząd ZLP i politykę kulturalną	684
Plotka buszuje po kawiarniach	688
Opozycyjność „lewicy intelektualnej”	691
Prerażająca analiza sytuacji w środowisku literackim	692
Wokół „Listu 34”	698
Protest Iwaszkiewicza	700
Dalsze reakcje władz i pisarzy	701
Stonimski wobec propagandy Wolnej Europy	703
Maria Dąbrowska z Gomułą?	704
Groźby Iwaszkiewicza	705
Rozmowa Gomułki z literatami	707
Dalsze protesty i kontrakcje	711
Memoriał „34” nie do władz, lecz do ośrodków zagranicznych	713
Pisarze o podpisach i o sobie	714
Maria Dąbrowska przesądziła o sytuacji	718
Prasa sprzyja protestowi „34”	721
Zjazd niepokoju	724
Iwaszkiewicza apel o dialog	725
Podzielone opinie o wystąpieniu Gomułki	726
Kisielewski i jego polemiki	728
Ważny głos Matuszewskiego	732
Odpowiedź Kliszki... ..	733
Bilans niespokojnego roku	738
Książki drożej	740
Twórczość młodych pisarzy	740
Młodzi w starciu z Żółkiewskim	742
O konfliktach i buncie starców	744
Wańkowicz broni swego honoru... ..	746
Wańkowicz z Gomułą	748
Grzędziński broni się i atakuje	750
Od łatania dziur do ofensywy wydawniczej	751
Cele te same, a formy „dyplomatyczne”	754
Kamienne tablice	757
Wnioski czy manifest polityczny?	763
„Mały kodeks” i kara śmierci	764
Przedzjazdowa rywalizacja	766
W obronie zagrożonej kultury	767
Kołakowski wezwał do pełnego wydania Żeromskiego, Brzozowskiego i Broniewskiego	770
Czeszko w obronie „Kultury”	771
Iwaszkiewicz o memoriale pisarzy warszawskich	773
„Kultura” nie ustępuje	774
Nowierlego odpowiedź pozjazdowa	775

Ostry głos Waldorffa	776
Wyjaśnienia Zatorskiej	776
Polska książka w Europie Wschodniej	777
Kołąkowski a polscy pisarze	780
Profesor rozchodzi się z partią	781
Nie ingerować ponad konieczną potrzebę	785
Sprawa Leszka Kołąkowskiego	786
Pełna zgodność 20 pisarzy w obronie Kołąkowskiego	789
Nie tylko o Kołąkowskim, ale i o kierownictwie partii	793
Starewicz: partia nie ma do was zaufania	795
Reakcje Krakowa i Katowic, i... ..	796
Sprzeciw Kociółka w sprawie rozwiązania POP przy ZLP	798
Żądania polityczne pisarzy	799
Putrament przejmuje stery	800
Pisarze o swoim odejściu z PZPR	804
Szyborska opuszcza partię	805
Nie tylko protesty	805
Konflikty pozostały	808
Sprzeczności w sprawach polityki kulturalnej	808
Kisielewski o cenzurze zakamuflowanej	809
Nowa Rada Kultury i Sztuki, Kongres Kultury Polskiej	810
Jaki model kultury	812
Prochy Kamila Cypriana Norwida i sprawa Nagrody Nobla	815
Ingerencje cenzury zastępczą polityką kulturalną	816
Skarga Koźniewskiego	819
Bagaż twórczy Andrzejewskiego	819
Pisma kulturalne – inspiratorem pracy twórczej	822
Koordynacja strategii czasopism	824
Przybysz odchodzi z „Poezji”	825
Cenzura dzieli partię i środowisko	826
O demokratyzację bez zasieków	827
Mickiewicz dzieli, a nie jednoczy	829
<i>Wzlot</i> Iwaszkiewicza i <i>Upadek</i> Camusa	830
Zanim rozpoczęto debatę w środowisku literackim	832
Stało się, czego nie przewidywano	835
Polaryzacja stanowisk pisarzy	837
Awantura o rezolucję pisarzy	838
Skąpe interpretacje zdarzenia	845
Reperkusje wydarzeń	847
Dobitny głos Kąkola	850
19 marca 1968 roku w Sali Kongresowej	851
Zaskakujące reakcje na mowę Gomułki	854
Ofensywa polityczna i podziały wśród literatów	856
Ocena Iwaszkiewicza	857
Putrament się tłumaczy	860

Iwaszkiewicz o swoim ustąpieniu. Wygodzki i Karst emigrują	861
Strofowanie prasy	862
Żółkiewski i Schaff podważają politykę partii	864
Schaff proponuje... ..	867
Podziały środowiskowe i paraliż ZLP	869
Skargi o naruszeniach praw pisarzy	870
Próby wyciszenia rozliczeń pomarcowych	871
Publikacje w „Miesięczniku Literackim” i kolejne zamieszanie	873
Oczekiwanie i rozczarowania	875
Decydują pisarze warszawscy	878
Ocena 13 lat	881
Premier pomaga, z wyjątkiem cenzury	882
Nieudany bojkot	883
Pozjazdowe porachunki Andrzejewskiego z Putramentem	889
Szczypiorski, Rusinek, a Gaworski i inni... ..	892
Dorobek, optymizm i rzeczywistość	893
Zawiłe 25-lecie	894
Manifestacja jedności	894
Kliszko o społecznym posłannictwie literatury	895
Być współczesnym	899
Młodzi pisarze o literaturze i o sobie	900
 Przypisy	 905
 Bibliografia	 923
 Indeks nazwisk i dzieł	 925